

منار جام

منار سلطان غیاث الدین غوری

احمد علی کهزاد

بنیاد فرهنگی کهزاد

از سه سال به اینطرف به نام منار جام و به عنوان های مختلف دیگر یک سلسله مقاله ها در مطبوعات افغانی نشر کرده ام و در عین زمان مقاله ها و حتی رساله ئی به زبان فرانسوی درین باب در پاریس نشر شده است. در ظرف همین سه سال اخیر از میان خارجیان مقیم افغانستان و از بیرون برخی کسانی که در میان ایشان جهانگرد، باستان شناس، مهندس و شاگرد مدرسه را میتوان سراغ کرد، به دیدن این آیده بزرگ و شاهکار معماری عصر غوری رفته و پیرامون خود منار و نقاط چهار گرد نزدیک آن تحقیقات مزید نموده و عکس های نوی بر داشته اند که مجموع آن معلومات اولیه را مکمل تر میسازد.

آخرین کارشناس فنی که در تابستان سال گذشته به دیدن منار جام رفت، موسیو «لوبر»، مهندس و کفیل مدیر هیئت باستان شناسی فرانسوی بود که ده روز در پای منار متوقف شد و نه تنها عکسهائی گرفت و پیمایش های فنی بعمل آورد بلکه کاوش های امتحانی هم در پای منار مذکور انجام داد و خلاصه تمام تحقیقات سه ساله در مقاله مفصلی که موسیو کیفر، یکنفر از استادان فرانسوی لیسه استقلال بزبان فرانسوی نوشته در آخرین شماره مجله «Afghanistan» درج گردیده است.

منار جام که آنرا بنام بانی آن، سلطان غیاث الدین ابوالفتح محمد بن سام غوری، «منار غیاث الدین غوری» باید خواند، از نظر موقعیت جغرافیائی در نقطه دشوارگذاری افتاده که محل تلاقی رود هری رود با یکی از معاونان آن موسوم به «رود تگوگهیز» یا «رود جام» میباشد که قلب «فیروز کوه»، معروفترین مرکز سلطان های غور را تشکیل میدهد.

راه سراسری که از وسط کهساران افغانستان گذشته و کابل را به هرات وصل میکند، بعد از دولت یار با مسیر رودخانه هریرود یکجا میشود ولی بین «آهنگران» و «چشت» مجدداً سرک و مجرای رودخانه بخط مستقیم در حدود صد کیلومتر از هم فاصله میگیرند و بدین طریق دهکده های «کمبج» و «جام» که قسمتی از ساحه فیروز کوه قدیم باشد، از سرک امروزی کناره میماند ولی خوشبختانه اخیراً درین حدود هم سرک جدیدی ساخته شده که از شهرک از سرک کلان جدا میشود و تا جام 55 یا 60 کیلومتر طول دارد و فقط 5 یا 6 کیلومتر اخیر سفر را تا پای منار باید پیاده یا به سواری اسپ طی نمود.

منار سلطان غیاث الدین غوری طوری که مکرر نوشته ام، اصلاً منار مسجد جامع شهر فیروز کوه بود و با اینکه نام و القاب سلطان غوری بدین شرح: «السلطان المعظم شاهنشاه الاعظم غیاث الدین الدنیا و الدین معزالاسلام و المسلمین ابو الفتح محمد بن سام قسیم امیر المومنین خلد الله ملکه» در کمر بند وسطی منار به کاشی ثبت است. تاریخ منار و مسجد هنوز به نظر نخورده و چون موسیو لوبر مهندس و کفیل مدیر هیئت باستان شناسی فرانسوی با کاوش های امتحانی در پای منار دریافته است که اقلماً چهار متر قسمت تحتانی رخ دار منار در میان مرسوبات رودخانه پنهان شده، آن قسمت ها تمام تزئینات و کتیبه دارد و احتمال زیاد می رود که تاریخ بنا در آن حصه ها مکشوف گردد. ولی اینجا حفریات مفصل ضرورت می افتد.

تراکم چهار متر مرسوبات رودخانه از شدت سیلابی یاد آوری میکند که به شهادت منهاج السراج جوزجانی مسجد جامع فیروز کوه را ویران کرد و آن داستان جداگانه ئی دارد.

مطلب دیگری که موسیو لوبر از نظر فن معماری تشخیص داده است، وجود یک دروازه مدخل و دو زینه رفت و آمد در داخل منار از زمین تا برنده اول و دو دریچه منفذ نور است. وجود دروازه روی زمین اصلی چهار متر از سطح مواد مرسوبه پایان تر قرار دارد که در اثر کاوش نمودار گردید. از این دروازه دو زینه در داخل منار تا برنده اول کشیده شده و منفذهائی که امروز نزدیک به سطح موجوده زمین مشاهده میشوند در حقیقت دریچه های نور و هوا بوده اند.

راجع به ارتفاع صحیح منار عکاسی های فنی دیگر در موازات مقیاسی بعمل آمده که حساب آن تحت سنجش است و علی العجاله با چهار متری که در مواد مرسوبه مدفون است، میتوان گفت که منار جام 65 متر ارتفاع دارد و اقلماً 13 متر از مجسمه بزرگ بامیان بلندتر است. منار غیاث الدین بعد از قطب منار دهلی بلندترین منار دنیا است. /1 سرطان 1338/